

Аннотация. Данное исследование посвящено лексико-семантическим особенностям названий британских пабов, в основе которых есть имя известной личности. При помощи описательного метода и метода компонентного анализа мы пришли к выводам, что в группе названий пабов преобладают вторичные номинации, основой которых является имя городских деятелей, поскольку люди почитают историю собственного города.

Ключевые слова: паб, имя собственное, вторичная номинация, эргоурбоним, известные личности.

Abstract. This paper is dedicated to lexico-semantic peculiarities of British pub names that are based on a name of a prominent figure. With the help of the descriptive method and the method of componential analysis it has been established that secondary nominations which is based on the town figure name prevail in the group of pub names since people esteem the history of their own city.

–Keywords: pub, proper name, secondary nomination, ergo-urbonym, prominent figures.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Казакова С. Л. Основы названий английских пабов / С. Л. Казакова // Мир науки, культуры, образования. 2009. – № 7. – С. 50–54.
2. Oltean S. On the Semantics of Proper Names / Stefan Oltean // Onomastics in Contemporary Public Space / ed. by O. Felecan and A. Bughesiu. – Newcastle-upon-Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2013. – P. 50–68.
3. Казакова С. Л. К вопросу о семантике урбанонима / С. Л. Казакова // Университетские чтения. – Пятигорск : ПГЛУ, 2009. – № 5. – С. 189–193.
4. Козлов Р. И. Современные эргоурбонимы в городской топонимической системе / Р. И. Козлов // Известия Уральского государственного университета. – 2001. – № 20. – С. 26–34.
5. Гак В. Г. К типологии лингвистических номинаций / В. Г. Гак // Языковая номинация (Общие вопросы) / Отв. ред. Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1977. – С. 230–294.
6. Ягафарова Г. Н. О факторах, влияющих на процесс в номинации в языке / Г. Н. Ягафарова. // Фундаментальные исследования. – 2014. – № 11. – С. 2505–2508.
7. Ягафарова Г. Н. Основные ономазиологические понятия / Г. Н. Ягафарова // Вестник Челябинского гос. ун-та. Серия: Филология. Искусствоведение. – 2010. – № 13 (194). – С. 172–177.
8. Телия В. Н. Вторичная номинация и её виды / В. Н. Телия // Языковая номинация (Виды наименований) / Отв. ред. Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1977. – С. 129–222.
9. Кисель О. В. Коннотативные аспекты семантики личных имен : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Теория языка" / О. В. Кисель – Челябинск, 2009. – 24 с.
10. Oxford English Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oxforddictionaries.com/>
11. Леонович О. А. В мире английских имён / О. А. Леонович. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Астрель, 2002. – 160 с.
12. Казакова С. Л. Новое в наименовании пабов Великобритании / С. Л. Казакова // Университетские чтения. – Пятигорск : ПГЛУ, 2011. – Ч. V. – С. 172–177.

УДК 811.111'36

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

О. С. Помазан, О. В. Ковтун

Анотація. У статті розглянуто функціональні особливості англійських модальних дієслів, які розкриваються під час їх перекладу українською мовою. Зауважено на вагомості модального дієслова, яка полягає в тому, що воно несе в собі ставлення мовця до дійсності. З'ясовані фонетичні, лексичні та лексико-граматичні засоби вираження модальності. Модальність може мати значення ствердження, наказу, побажання, припущення, достовірності, реальності чи нереальності. Визначено, що основним моментом під час перекладу англійських модальних дієслів є передача значення модальності.

Ключові слова: модальність, модальні дієслова, модальні слова, засоби вираження, модальне значення.

У лінгвістиці модальні слова та словосполучення вважаються одним із найсуперечливіших лексико-граматичних розрядів слів, які привертають особливу увагу вчених з другої половини ХХ століття. Але вони й досі не отримали повного розгляду у зв'язку з їх багатоплановістю, специфічністю мовного вираження та функціональними особливостями.

Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили такі вчені, як Ш. Баллі, О. І. Беляєва, В. В. Виноградов, З. К. Долгополова, Л. С. Єрмолаєва, Г. О. Золотова, Ф. Р. Палмер, В. З. Панфілов та ін. Завдяки численним працям учених було визначено основні поняття, пов'язані з функціональним статусом зазначеної категорії, а також описано основні засоби її вираження в мові. Проте «феномен модальності» тільки посилює інтерес учених до її вивчення.

Явище модальності все ще залишається об'єктом дослідження багатьох мовознавців, оскільки велику значущість на сучасному етапі розвитку лінгвістики має проблема еволюції модальності в різних мовах, тому що вона є центральною мовною категорією та носить універсальний характер. Таким чином, недостатня наукова систематизація категорії модальності і засобів її вираження в англійській мові обумовлюють актуальність даного дослідження. Важливість проблеми полягає ще й в тому, що модальність як лексико-граматична категорія викликає багато труднощів у процесі перекладу та при дослідженні її функціональності. Це, насамперед, пов'язано із розбіжністю засобів вираження модальності в англійській та українській мовах, що призводить до неповного або неточного її розкриття під час перекладу.

В основу дослідження покладено гіпотезу про те, що категорія модальності, яка в англійській мові може бути виражена різнорівневими мовними одиницями, є лінгвокультурним концептом й, таким чином, має поняттєві, ціннісні та образні характеристики.

Мета дослідження полягає у виявленні сутності та описі й комплексному аналізі модальних слів як особливої частини мови, а також у розгляді модальних дієслів як одного із засобів реалізації категорії модальності.

На думку Вус Н. Й. сьогодні найвідомішими є три тлумачення терміну модальності у лінгвістиці:

1) модальність – це відношення змісту висловлення до дійсності. Прихильниками такого тлумачення є Виноградов В. В., Мірович А., та Свобода К.;

2) Беллерт І., Богуславський А., Вежбицька А. та Малджієва В. розуміють модальність як відношення мовця до змісту висловлювання;

3) модальність як комбінація відношення змісту висловлення до дійсності та відношення мовця до змісту висловлювання розглядається такими вченими як Гаєвська У. та Шмілауер В. Вони стверджують, що модальність є досить складним багатоаспектним поняттям, яке включає в себе декілька явищ, що накладаються один на одного [1, с. 122–123].

Правдівцева Ю. С. вважає, що найбільш розповсюджене визначення мовної модальності полягає в тому, що ця категорія виражає повідомлення з погляду мовця. Модальність охоплює граматичні засоби, які закріпилися в граматиці завдяки призначенню мови як засобу спілкування та забезпечують доступність думки, що повідомляється [2, с. 380].

Дослідники виділили 2 види модальності: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність відображає ставлення мовця до дійсності з точки зору особи, яка говорить; суб'єктивна модальність відображає засоби кваліфікації мовцем об'єктивного змісту свого повідомлення. Про важливість модальності зазначав Ш. Балі: «Модальність – душа речення. Як і думка, вона утворюється здебільшого у результаті активної операції мовця, відповідно, не можна надавати великого значення висловлюванню, якщо в ньому не виявлено будь-яке вираження модальності».

Розглянемо фонетичні, лексичні та лексико-граматичні (модальні дієслова, котрі мають еквіваленти в українській мові, і котрі не мають українських відповідників) засоби вираження модальності.

Модальність, будучи екстралінгвістичною категорією, що виражає відношення мовця до реальності, має загальні в англійській та українській мові засоби реалізації, які в себе включають:

– фонетичні засоби (наголос та інтонація);

- лексико-граматичні засоби (модальні дієслова);
- лексичні засоби (модальні слова та модальні вирази), що виражають суб'єктивну модальність;
- граматичні засоби, що виражають граматичну модальність.

Такий поділ також проводить Я. І. Рецкер, який вважає, що в теорії практики та перекладу завдання, головним чином, полягає у передачі суб'єктивної модальності як фонетичними, так і лексико-граматичними, лексичними та граматичними засобами [3, с. 170].

Вираження модального значення за допомогою фонетичних засобів завжди мають ідентичну реалізацію в обох мовах, хоча в українській мові модальність часто виражається за допомогою лексичних засобів (модальні частки та модальні прислівники). Ці засоби також можуть виражати відтінки значення передбачення, застереження, припущення, сумніву, впевненості та ін. Найбільш часто вживаними частками, котрі створюють такі чи подібні значення, є *аж, ж, хоч, б, би, і, й, – но, – то, саме, таки* та ін., а також прислівники *авжеж, адже, надто, певне, напевне, все ж, все ж таки, немов, ніби* та деякі інші. Вибір модальних часток чи модальних прислівників залежить від контексту, хоча в більшості випадків він залежить від перекладача та його власного бажання забарвити текст перекладу.

Під час перекладу перекладач часто застосовує фонетичні засоби вираження модальності, адже він суб'єктивно відноситься до реальності, зображеної у тексті оригіналу. Це можна побачити за деяких можливих інтерпретацій модального значення у реченні, де модальність виражається за допомогою емпатичного та логічного наголосу, що падає на підмет чи займенник *you (ти, ви)*. Коли під емпатичний чи логічний наголос потрапляє англійське модальне дієслово, вираження модальності може збігатися в обох реченнях. Це саме модальне значення впевненості може виражатися в українській мові за допомогою модального прислівника *певне/напевне* та часток *ж, таки*. Значення здивування чи припущення, що виражається в англійській мові за допомогою просодичних засобів, передаються в українській мові за допомогою часток та передачі інтонації та наголосу. Зазначимо, що інтонація як засіб вираження модальності з чисто фонетичного феномена перетворюється у феномен фонетико-граматичний, тому що він виконує і граматичну функцію [4, с. 95].

Текстова модальність, відображаючи найбільш загальні та суттєві ознаки тексту, а саме ставлення того, хто говорить чи пише, до дійсності, може проявлятися на поверхню лексичними засобами. Композити, займаючи проміжне місце між простими словами, похідними одиницями, абрєвіатурами та ідіомами, вважаються одним із найбільш перспективних способів експлікації.

Композити є одним із засобів вираження модальності у тексті, яка існує у таких аспектах:

1. Реальність/ірреальність текстового світу. Категорія модальності поділяється на два види:

- а) атрибутивно-модальне значення;
- б) суб'єктивно-модальне значення.

Варенко Т. К. вважає, що об'єктивна модальність є обов'язковою ознакою будь-якого висловлювання і формує предикативну одиницю (пропозиція). Об'єктивна модальність виражає відношення висловлення до дійсності в плані реальності/ірреальності [5, с. 138].

Суб'єктивна модальність, тобто відношення мовця до того, що повідомляється, не є обов'язковою ознакою висловлення. Вона утворює у пропозиції другий модальний шар та іноді називається вторинною модальністю. Її семантичний обсяг значно ширший за семантичний обсяг об'єктивної модальності.

Модальні значення можуть бути передані різними мовними засобами, до яких відносяться: граматичні (спосіб дієслова); лексичні (модальні слова); лексико-граматичні (модальні дієслова), інтонаційні.

2. Оцінно-емотивне відношення автора до персонажів, змальованих ситуацій,

тексту в цілому, покликане сформулювати у читача уявлення схожого емоційно-оцінного характеру, спрямувати дії з результатом (ілокутивна діюча сила) [6, с. 202].

3. Передбачувана оцінка читача. Оцінка читача є результатом співпереживання, що формується у його уяві та завдяки замаскованим шляхам впливу збігається у більшості випадків з оцінкою автора. За допомогою підбору номіналем, автор може впливати на читача, враховуючи набір його очікувань, переконань, смаків, вікових особливостей, тобто передбачуючи його оцінку.

До лексичних засобів вираження модальності відносять модальні слова, що виражають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання у реченні. Модальні слова мають значення сумніву, вірогідності, впевненості, передбачення та ін. До них відносять такі слова: *perhaps* (можливо), *maybe* (можливо), *definitely* (без сумніву), *certainly* (звісно), *probably* (можливо), *of course* (звичайно), *surely* (звісно), *without a doubt* (без сумніву), *in fact* (фактично), *in truth* (правду кажучи), *possibly* (можливо), *naturally* (звісно), *obviously* (очевидно), *happily* (на щастя), *fortunately* (на щастя), *unfortunately* (на жаль), *undoubtedly* (без сумніву) та інші [7, с. 4].

Виражаючи сумнів, припущення автор англійського тексту-оригіналу використовує такі модальні слова як *perhaps*, *maybe*, *probably*, *possibly*, які перекладаються словами *можливо*, *ймовірно*, *мабуть*.

Для вираження впевненості зазвичай вживаються такі модальні слова: *definitely*, *certainly*, *of course*, *surely*, *without a doubt*, *no doubt*, *naturally*, *undoubtedly*. На українську мову вони перекладаються такими словами як *без сумніву*, *звісно*, *звичайно*, *безперечно*.

Модальні слова *in fact*, *in truth*, *truly* також виражають впевненість, яка базується на певних достовірних даних і перекладаються на українську мову словами *правду кажучи*, *фактично*, *по-справжньому*.

На думку Сорошук Ю. В. лексико-граматичне вираження модальності в обох мовах реалізується модальними дієсловами або їхніми лексичними еквівалентами.

1. Так, модальне дієслово *can/could*, що виражає фізичну чи ментальну спроможність зазвичай перекладається на українську за допомогою модальних дієслів *могти*, *вміти* чи за допомогою їхніх еквівалентів *мати змогу/можливість*, *бути в змозі/мати силу*. Виражаючи сумнів, підозру, невпевненість (переважно в запитальних та заперечних реченнях), значення *can/could* реалізується в українській мові за допомогою часток *невже*, *хіба* або прислівника *навряд*. Коли ми виражаємо докір, здивування чи дозвіл, лексичним еквівалентом модального дієслова *can* в українській мові буде модальне дієслово *можна*. Деякі значення модального дієслова *can* не мають відповідних еквівалентів в українській мові [8, с. 90–91].

2. Модальні дієслова *may/might* та їх еквіваленти *to be permitted to/ to be allowed* мають деякі особливості використання та вираження значення. Коли модальні дієслова *may/might* виражають дозвіл, вони зазвичай перекладаються на українську мову словом *можна* або *дозволяти*, *не заперечувати*. Виражаючи суворе попередження, часто *may* перекладається на українську мову словами *може*, *може бути*. Модальні дієслова *may/might* виражають припущення, бажання, невпевненість, можливість виконання якоїсь дії і можуть перекладатися різними способами, в залежності від творчості перекладача [8, с. 91–92].

3. Модальне дієслово *must* має особливі риси. Воно має значення повинності й сильного припущення. У цьому значенні *must* має в українській мові прямий відповідник – модальне дієслово *мусити/повинен/має*. Часто в українській мові дієслово *must* має більш м'яке значення при перекладі. Іноді це модальне дієслово не має чіткого вираження і перекладається на українську мову стверджувальним реченням.

4. Модальне дієслово *have to* в українській та англійській мовах мають одне й те саме значення і перекладається словами *треба*, *потрібно*, *необхідно*, *належить*. *Have to* можна назвати синонімом модального дієслова *must*, що позначає зумовлену обставинами повинність. Перекладаючи модальне дієслово *have to* необхідно звертати увагу на різні фактори, що впливають на переклад.

5. В англійській мові є синонім модального дієслова *have to – to be to*, яке має декілька значень, що реалізуються в залежності від форми та лексичного значення інфінітива, який за ним слідує. Це модальне дієслово може виражати обов'язок чи необхідність виконання якоїсь дії за планом, або за розкладом. Українські еквіваленти цих значень модального дієслова *to be to* – модальні дієслова мати, повинен, мусити, збиратися. Часто можна зустріти це дієслово у риторичних питаннях, що часто перекладається фразою питання в тому, що або питанням.

6. Модальне дієслово *need* виражає необхідність виконання чогось і перекладається в основному на українську мову модальними словами треба, потрібно, необхідно, належить.

7. У розмовній англійській мові дієслово *dare* часто вживається разом з дієсловом *say – daresay* і виражає сильне припущення. Воно може перекладатися такими словами як *насмільоватися, наважуватися, відважуватися, сміти, вважаю, допускаю, цілком імовірно, смію сказати, упевнений, не без того щоб, наважуватися сказати/стверджувати*.

Отже, модальність – це комплексна багатоаспектна функціонально-семантична категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку ставлення до об'єктивної дійсності. Зміст висловлюваного може розглядатися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, необхідне або ймовірне, бажане або небажане тощо. Модальність диференціюється на об'єктивну і суб'єктивну. Суб'єктивна модальність, на відміну від об'єктивної, є факультативною ознакою висловлювання та виражається такими засобами, як: порядок слів, інтонація, лексичні повтори, модальні слова і дієслова, вигуки, вставні слова і словосполучення, вставні речення, порядок слів у реченні.

Дослідження специфіки засобів вираження об'єктивної модальності може стати предметом подальших лінгвістичних розвідок.

Аннотація. В статті рассмотрены функциональные особенности английских модальных глаголов, которые раскрываются при их переводе на украинский язык. Подчеркнута значимость модального глагола, которая заключается в том, что он несет в себе отношение говорящего к действительности. Выяснены фонетические, лексические и лексико-грамматические средства выражения модальности. Модальность может иметь значение утверждения, приказа, пожелания, предположения, достоверности, реальности или нереальности. Определено, что основным моментом при переводе английских модальных глаголов является передача значения модальности.

Ключевые слова: модальность, модальные глаголы, модальные слова, способы выражения, модальное значение.

Abstract. The article deals with the functional peculiarities of English modal verbs which are disclosed during their translation into Ukrainian. The attention has been paid to the importance of a modal verb which lies in the fact that it includes speaker's attitude to reality. Phonetic, lexical and lexical grammatical means of expressing modality have been investigated. The modality can have meaning of statement, order, wish, assumption, reliability, reality or unreality. The delivering of the meaning of modality has been determined to be the principal moment during the translation of English modal verbs.

Key words: modality, modal verbs, modal words, means of expression, modal meaning.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вус Н. Й. Модальність та її трактування у працях дослідників / Н. Й. Вус // Слов'янський збірник. – Одеса, 2006. – Вип. 12. – 128 с.
2. Правдівцева Ю. С. Розкриття функцій модальності під час перекладу англійського тексту / Ю. С. Правдівцева // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Філологічна». – 2014. – Випуск 45. – С. 308-310.
3. Рецкер Я. И. Теорія перекладу і перекладацька практика. Нариси лінгвістичної теорії перекладу / Доповнення і коментар Д. І. Ермоловича. – 2-ге вид., стереотип. – М. : «Р.Валент», 2006. – 240 с.
4. Захаров В.П., Богданова С.Ю. Корпусная лингвистика: учебник для студентов гуманитарных вузов. – Иркутск: ИГЛУ, 2011. – 161 с.
5. Варенко Т. К. Мовні засоби вираження модальності у жанрі фентезі (на матеріалі романів С. Мейер) / Т. К. Варенко // Вісник ХНУ. – №1022. – Лінгвостилістика і лексикологія. – Харків, 2012. – С. 136–140.
6. Ионина, А.А., Саакян А. С. Английская грамматика 21 века. – М. : Эксмо, 2012. – 349 с.
7. Ралдугіна К. О. Модальність як логіко-філософська та лінгвістична категорія / К. О. Ралдугіна // Вісник Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2008. – №1. – С. 156–161.
8. Сорошук Ю.В. / Категорія модальності в сучасному англомовному авторському дискурсі (на матеріалі творів Дена Брауна та Ніколаса Спаркса) / Ю. В. Сорошук // Актуальні проблеми філології. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2016. – С. 90–92.